

پیشنهاد بازیابی سرفصل مطالب و منابع دروس تخصصی «حسابرسی»

مقطع کارشناسی و کارشناسی ارشد رشته‌ی حسابداری گرایش‌های مختلف

آزاده مداحی و حمیدرضا گنجی

پیشگفتار

پیچیدگی فضای کسب‌وکار و تحولات سریع آن، سبب می‌شود که دانش موردنیاز برای تهیه‌ی اطلاعات مالی از یک‌سو و بررسی و رسیدگی به آن اطلاعات از سوی دیگر، دستخوش تغییرات سریع قرار گیرد و یکی از دلایلی که منجر به شکست حسابرسی (این حرفه‌ی بسیار مهم که اطمینان‌بخشی و اعتباردهی به اطلاعات را بر عهده دارد) می‌شود، عدم درک صحیح از الزامات، ضرورت‌ها و کارکردهای حاکمیت (راهبری) شرکتی و حسابرسی، و اصول و استانداردهای حاکم بر آن‌ها توسط اعضای فعال در زنجیره‌ی گزارشگری مالی اعم از تهیه‌کنندگان اطلاعات، ارائه‌کنندگان خدمات اطمینان‌بخشی، و استفاده‌کنندگان و ذی‌نفعان اطلاعات مالی است؛ و بدون تردید کیفیت و به‌روز بودن منابع آموزشی دانشگاهی به گونه‌ای که پاسخ‌گوی نیازها و حساسیت‌های حرفه باشد، تأثیر به‌سزایی در بهبود کیفیت حسابرسی و شفافیت اطلاعاتی خواهد داشت. از آن‌جا که یکی از مهم‌ترین عوامل در بهبود زنجیره‌ی عرضه‌ی گزارشگری، وجود نیروی انسانی متخصص و باصلاحیت است، کیفیت آموزش دانشگاهی، میزان «جامع بودن» و «روزآمد بودن» سرفصل‌ها و مواد آموزشی و نیز در نظر گرفتن نیازهای روز حرفه در آموزش دانشگاهی، نقشی کلیدی در سطح کیفی فارغ‌التحصیلان و نیز دستیابی به ارتقای کیفیت حسابرسی و گزارشگری مالی دارد. منابع انسانی از مهم‌ترین منابع رشد و تکامل یک جامعه محسوب می‌شوند که می‌بایست در راستای کشف و پرورش و استفاده‌ی بهینه از آن‌ها فعالیت‌های مؤثری صورت گیرد.

آموزش عالی به‌عنوان یکی از مراحل مهم آموزش رسمی یعنی مرحله‌ی مطالعه و مهارت‌آموزی و به‌طور کلی آموزش و پژوهش، رسالت خطیری در ایجاد صلاحیت لازم در خروجی‌های مراکز و مؤسسات آموزشی جهت رفع نیازها و مسائل جامعه دارد. در همین راستا هدف‌هایی نظیر آماده‌سازی دانشجویان برای بازار کار، زمینه‌سازی برای پرورش دانشجویان خلاق، توجه به روابط میان‌رشته‌ای، تأکید بر یادگیری مادام‌العمر و توسعه‌ی آموزش‌های کاربردی در کارگاه‌ها و سایر فضاهای کمک آموزشی، و تخصص‌محوری آموزش عالی از اهمیت به‌سزایی برخوردار است؛ و البته ارتقا و کاربردی کردن محتوای آموزشی نیز، نیازمند تمرکز و تلاش قابل‌توجه است.

با توجه به خیل روزافزون علاقمندان رشته‌ی حسابداری و حسابرسی و پیرو سیاست‌های راهبردی گروه‌های حسابداری دانشگاه‌ها، به‌منظور تخصصی نمودن دروس، همسانی منابع و موضوعات مورد تدریس، جلوگیری از هم‌پوشانی مطالب در دروس مختلف، به‌ویژه با تأکید بر ارتقاء سطح مهارت و دانش حسابرسی دانشجویان گرایش حسابرسی مقطع ارشد، ضرورت بررسی سرفصل‌های درسی و منابع موجود دروس تخصصی حسابرسی در مقطع کارشناسی و کارشناسی ارشد، احساس می‌شود.

در این نوشتار، تلاش شده است تا تصویری از تمامی درس‌ها و سرفصل‌های مرتبط با حوزه‌ی حسابرسی و حاکمیت شرکتی، طبق برنامه‌های درسی مصوب وزارت علوم، تحقیقات و فناوری ارائه گردد و منابع اعلام‌شده در سرفصل مصوب (که در برخی برنامه‌های درسی مصوب، با عنوان «منابع پیشنهادی» ذکر شده‌اند) نیز برای هر درس ارائه شده است.

- مهارت‌افزایی و کاربردی نمودن آموزش
- در نظر گرفتن نیازهای روز حرفه‌ی حسابرسی و بازار سرمایه‌ی کشور
- مطابقت بیش‌تر با استانداردهای حسابرسی و الزامات حرفه‌ای و مقرراتی

در این گزارش «هدف، سرفصل و منابع» از برنامه‌ی درسی مصوب وزارت عتف به امانت گرفته شده است و با فرض عدم همپوشانی سرفصل‌ها و این رویکرد که تا حد امکان، تدریس یک منبع به‌طور عمیق بر تدریس بخش‌هایی از چند منبع ارجح است، صرفاً توصیه‌هایی را برای بهبود و هماهنگی آموزش دروس تخصصی حسابرسی دربر دارد. هر نظرگاهی که باعث بهبود این گزارش شود، قطعاً مورد استقبال و مزید امتنان است.

دروس تخصصی «حسابرسی» مقطع کارشناسی و کارشناسی ارشد رشته‌ی حسابداری گرایش‌های مختلف در یک نگاه

ردیف	کارشناسی حسابداری	تعداد واحد
۱	کنترل‌های داخلی و نظام راهبری شرکتی	۳
۲	اصول حسابرسی ۱	۳
۳	اصول حسابرسی ۲	۳
ردیف	ارشد حسابداری مدیریت	تعداد واحد
۱	حسابرسی عمومی	۲
۲	حاکمیت شرکتی	۲
ردیف	ارشد حسابداری	تعداد واحد
۱	حسابرسی پیشرفته	۲
ردیف	ارشد حسابرسی	تعداد واحد
۱	تئوری‌های حسابرسی	۳
۲	بررسی مسائل کاربردی در حسابرسی (پروژه حسابرسی)	۳
۳	بررسی موارد خاص در حسابرسی (افته‌کاوی)	۲
۴	حسابرسی عملیاتی/عملکرد	۳
۵	کاربرد قوانین در حسابرسی	۳
۶	حسابرسی داخلی	۳
۷	حسابرسی فناوری اطلاعات	۲
۸	اصول و مبانی حسابرسی اسلامی	۲
ردیف	ارشد بخش عمومی	تعداد واحد
۱	حسابرسی جامع	۲

شایان ذکر است به‌منظور بررسی کفایت منابع موجود دروس حسابرسی، نظرات گروهی از اساتید و صاحب‌نظران رشته‌ی حسابرسی (به‌ویژه اساتید دانشگاه‌هایی که دارای رشته‌ی کارشناسی ارشد حسابرسی هستند و اساتید دارای تجربه‌ی حرفه‌ای در حسابرسی) دریافت شد. نتایج نشان می‌دهد که رویکرد برخی از اساتید دانشگاهی آن است که در مقطع کارشناسی ارشد، بر مقاله و استفاده از مقالات اخیر مرتبط با درس تأکید شود و در مقابل برخی دیگر از اساتید استفاده از کتاب را جهت اطمینان نسبی از پوشش سرفصل‌ها ضروری می‌دانند. همچنین با توجه به بررسی منابع موجود و دریافت نظرات اساتید یادشده، اگر چه کتاب‌های مفید و متعددی در حوزه‌ی حسابرسی تهیه و منتشر شده که بسیار جای تقدیر است و منابع غنی برای برخی دروس مختلف حسابرسی در مقطع کارشناسی و کارشناسی ارشد حسابداری موجود است، اما به‌دلیل تغییرات استانداردهای حسابرسی، ضرورت کاربردی نمودن کتب و منابع درسی در راستای پاسخ به نیازهای جامعه، و رفع خلاءهای موجود در حرفه‌ی حسابرسی (به‌ویژه در اجرای اثربخش حسابرسی مبتنی بر ریسک بر اساس استانداردهای حسابرسی، که کیفیت آموزش دانشگاهی و منابع آموزشی نیز در آن مؤثر بوده است) گردآوری و تدوین منابع جدید و معتبر ضروری به نظر می‌رسد. در این زمینه، پیشنهادهای مندرج در این گزارش، بر اساس منابع موجود و با لحاظ معیارهای زیر ارائه شده است:

- بهره‌گیری از منابع جدید و مرتبط جهت پوشش دادن سرفصل‌های مصوب وزارت علوم

دروس حسابرسی دوره‌ی کارشناسی رشته‌ی حسابداری
مصوب مورخ ۱۳۹۶/۰۲/۱۶ کمیته‌ی حسابداری شورای
عالی برنامه‌ریزی آموزشی وزارت عتف*

تعداد واحد	نام درس
۳	کنترل‌های داخلی و نظام راهبری شرکتی
۳	اصول حسابرسی ۱
۳	اصول حسابرسی ۲

* شورای برنامه‌ریزی آموزشی دانشگاه فنی و حرفه‌ای
نیز برنامه‌ی درسی کارشناسی حسابداری را در تاریخ
۱۳۹۹/۱۲/۱۱ به تصویب رسانده است.

کنترل‌های داخلی و نظام راهبری شرکتی

هدف درس کنترل‌های داخلی و نظام راهبری شرکتی:

در این درس دانشجویان با مفاهیم راهبری شرکتی، ضرورت و منافع استقرار و اجزای راهبری شرکتی، آشنا می‌شوند. نقش هیأت‌مدیره و کمیته‌ی حسابرسی در استقرار و کارآمدی نظام راهبری شرکتی از جمله نکات مورد توجه در این درس است. مفهوم کنترل‌های داخلی، اصول طراحی، نقش کنترل‌های داخلی در سازمان و تشریح کنترل‌های داخلی حاکم بر گزارشگری مالی در سازمان‌ها، از دیگر موضوعاتی است که در این درس مورد توجه قرار می‌گیرد.

سرفصل مطالب درس کنترل‌های داخلی و نظام راهبری شرکتی:

نظام راهبری شرکتی
• اصول راهبری شرکتی
• نقش اخلاق
• سهام‌داران و مالکیت
• هیأت‌مدیره و نظارت
• حسابرسان (داخلی و مستقل) و نظارت
• مدیران و عملکرد
کنترل‌های داخلی
• مبانی کنترل‌های داخلی
• کنترل‌های داخلی – فرایند درآمد، اعتبارات و حساب‌های دریافتی
• کنترل‌های داخلی – فرایند خرید، دریافت و حساب‌های پرداختی‌ها
• کنترل‌های داخلی – منابع انسانی و حقوق و دستمزد
• کنترل‌های داخلی – موجودی کالا و انبار
• کنترل‌های داخلی – دارایی‌های ثابت
• نقش فناوری اطلاعات در طراحی و استقرار کنترل‌های داخلی

همچنین در هر یک از درس‌ها، به کتاب‌های منتشره مرتبط با درس با تأکید بر کتاب‌هایی که در سال‌های اخیر به چاپ رسیده‌اند، اشاره شده و البته ممکن است به دلیل نقص در نتایج جستجوی سایت‌ها یا در برخی موارد به دلیل تشابه کامل نام چند کتاب، مواردی از قلم افتاده باشد، بنابراین ادعا نمی‌شود که عناوین ذکر شده، فهرست تمام کتاب‌های موجود را دربر می‌گیرد. همچنین ذکر عناوین کتاب‌ها به معنای بررسی کیفیت محتوای کتاب‌ها یا ادعای پوشش کامل سرفصل آن درس نیست.

در ادامه، اهداف، سرفصل‌ها و منابع طبق برنامه مصوب وزارت عتف، و پیشنهادات مربوط به هر یک از دروس ارائه خواهد شد. روشن است با بهره‌گیری از ظرفیت اساتید و صاحب نظران ارجمند، غنای کافی به مطالب تدریس شده در دروس مذکور افزوده می‌شود، و ضروری است با تغییرات محیطی و منابع و استانداردهای حسابرسی سرفصل‌ها و منابع به‌هنگام شود.

منابع اعلام‌شده در برنامه‌ی درسی مصوب وزارت

عتف:

- راهنمای ارزیابی کنترل‌های حاکم بر گزارشگری مالی، محسن غلامرضایی و منصور مافی، انتشارات ترمه
- سیستم‌های اطلاعاتی حسابداری (چرخه‌های معاملاتی)، جیمز هال، ترجمه حمیده اثنی عشری و غلامحسین اسدی، انتشارات ترمه

- کنترل‌های داخلی چارچوب یکپارچه، ترجمه امیر پوریا نسب، کیهان مهام، ناشر: سازمان حسابرسی
- حسابرسی داخلی، بیتا مشایخی و ساسان مهرانی، انتشارات دانشگاه تهران

• Alan Trenerry, Blacktown TAFE (2009), Principles of Internal Controls & Corporate Governance, publisher: McGraw-Hill

• Donald Leeson, Silvana Di Sisto, David Flanders (2009), Internal Controls and Corporate Governance, publisher pearson

توصیه‌ی پژوهشگران

این درس که به‌درستی، در بازنگری سال ۱۳۹۶ به برنامه درسی اضافه شد، جزء مهم‌ترین دروسی است که دانشجویان را با فضای واقعی کسب‌وکار شرکت‌ها آشنا می‌سازد و بررسی منابع موجود نشان می‌دهد که کتاب‌های متعدد و خوبی در زمینه راهبری شرکتی و کنترل داخلی تدوین شده است. از منظر منابع آموزشی برای این درس، از آن‌جا که درس مذکور برای دانشجویان مقطع کارشناسی (معمولاً ترم چهار کارشناسی) ارائه می‌شود که هنوز درک کاملی از شرکت و ساختارها و فرایندهای آن ندارند، کتب موجود به‌ویژه در بخش کنترل‌های داخلی به لحاظ محتوا و شیوه‌ی بیان مطالب، بعضاً تناسب کافی با سطح این درس و مخاطبان آن ندارد. همچنین با توجه به چالش‌های موجود در بازار سرمایه و فضای کسب‌وکار، تبیین مناسب و پرداختن به مبحث مهم معاملات با اشخاص وابسته و مخاطرات مرتبط با آن در این درس، و الزامات و نحوه‌ی رسیدگی به آن در درس حسابرسی ۲ از موارد حائز اهمیت است. علاوه بر این، مباحث مربوط به کنترل داخلی، عمدتاً با رویکرد ارزیابی کنترل داخلی تدوین شده‌اند و یا بعد آموزشی آن‌ها برای این درس در مقطع کارشناسی نیاز به تقویت دارد و طراحی مثال‌ها و تمرین‌های متناسب برای درک بهتر مطالب ضروری به نظر می‌رسد.

برخی کتاب‌های موجود مرتبط با این درس به شرح زیر است:

- کنترل‌های داخلی و نظام راهبری شرکتی، محمدرضا مهربان‌پور، مرتضی کاظم‌پور. ناشر: نگاه دانش

- نظام راهبری شرکتی و کنترل‌های داخلی، علی سعادت‌نیا. انتشارات ترمه

- راهبری شرکتی و کنترل‌های داخلی، فرهانی، طالبی، وجدانی و کمالی، نشر دیروک

- حاکمیت شرکتی و کنترل‌های داخلی، سیدمصطفی علوی. ناشر: مرکز آموزش حسابداران خبره

- نظام راهبری شرکتی و کنترل‌های داخلی، رسول برادران حسن‌زاده، نساء حشمت. دانشگاه آزاد اسلامی، واحد تبریز

- کنترل‌های داخلی و نظام راهبری شرکتی، حمزه عسگری رشتیانی. انتشارات ترمه

- کنترل‌های داخلی و نظام راهبری شرکتی، قدرت‌الله طالب‌نیا، جواد معصومی، مریم فیض‌آبادی، ناشر: شکوفه سیب

- راهبری شرکتی و اخلاق کسب‌وکار، ذبیح‌الله رضایی، ترجمه بیتا مشایخی، ناشر: شرکت چاپ و نشر بازرگانی

- حاکمیت شرکتی، حسن همتی، عادلہ گراوند، محمد گراوند، انتشارات نگاه دانش

- راهبری شرکتی، زهرا افتخاری. ناشر: سنجش و دانش
- حاکمیت شرکتی: اصول، مبانی و کارکردها، کاظم کاظم‌پوردودانگه، سعید بارونی، هوشنگ عاشقی‌اسکوئی، ناشر: دارالفنون

- حاکمیت شرکتی در شرکت‌های سهامی، جمشید یحیی‌پور، انتشارات میزان

اصول حسابرسی ۱

هدف درس اصول حسابرسی ۱

هدف درس آشنایی دانشجویان با دلایل وجودی خدمات حسابرسی و اطمینان‌دهی، اهداف مفاهیم پایه‌ی مرتبط با حسابرسی مبتنی بر ریسک، مسئولیت قانونی حسابرسان، نقش کنترل‌های داخلی در فرایند حسابرسی و فرایند پذیرش صاحب‌کار است در این درس دانشجو با انواع خدمات اعتباردهی و اطمینان‌بخشی آشنا می‌شود و به اهمیت استانداردهای حسابرسی در این فرایند اشراف می‌یابد آیین رفتار حرفه‌ای و ضرورت پایبندی به الزامات اخلاقی از دیگر مسائل مورد بحث است از این رو درس حاضر چارچوب نظری مناسبی را در ارتباط با محیط حسابرسی در اختیار دانشجویان قرار می‌دهد تا بتوانند با اتکا به آن به آموزش رویه‌های اجرایی حسابرسی در اصول حسابرسی ۲ بپردازند.

سرفصل مطالب درس اصول حسابرسی ۱

- دلایل تقاضا برای خدمات حسابرسی و اطمینان‌بخشی
- انواع خدمات اعتباردهی اطمینان‌بخشی و انواع حسابرسان
- سازمان‌های مؤثر بر حرفه‌ی حسابرسی مستقل
- اهداف کلی حسابرسی مستقل فروع اساسی در حسابرسی

و اولویت با تدوین کتاب برای سایر دروس است. همچنین با توجه به وجود درس کنترل‌های داخلی و راهبری شرکتی لازم است هم‌پوشانی مطالب هر سه درس مقطع کارشناسی تا حد امکان کاهش یابد و موضوعات مربوط به راهبری شرکتی و مفاهیم اولیه‌ی کنترل‌های داخلی در درس کنترل‌های داخلی و نظام راهبری شرکتی مد نظر قرار گیرد. شایان ذکر است کتاب‌های متعددی برای این درس منتشر شده است که برخی از آن‌ها به شرح زیر است:

حسابرسی ۱، ایرج نوروش، امید زارع‌زادگان، مهدی حیدری، ناشر، صفار
حسابرسی ۱، شکراله خواجوی، حمید الهیاری‌ابهری، میثم نوشادی
اصول حسابرسی ۱؛ مجید داعی، محسن نوش‌آذر، انتشارات ترمه
اصول حسابرسی (۱)، وحید دین‌محمدی، مؤسسه نشر سیمرغ آسمان آذرگان
حسابرسی (۱)، مصطفی جعفری، ناشر: کتابداران
اصول حسابرسی (۱)، سیروس کلوانی، سیدمحمدباقر حسینی، ناشر: لعل سخن
اصول حسابرسی ۱، محمدحسین ثنائی‌محمدی، ودود حسن‌زاده، مجید عمادالشریعه، ناشر: آیدین ساو
اصول حسابرسی ۱، زهره عارف‌منش، مجید آزادی، علی حقیقت‌زاده، ناشر: جهاد دانشگاهی واحد یزد
اصول حسابرسی، فرزانه یاوری، شادی جان‌بزرگی، ناشر: علم استادان
اصول حسابرسی (۱)، احسان رایگان، هومن خسروی، ناشر: مؤسسه نشر سیمرغ آسمان آذرگان
اصول حسابرسی (۱)، ناصر جعفری، ناشر: فرانما

اصول حسابرسی ۲

هدف درس اصول حسابرسی ۲

در این درس دانشجویان با نقش کنترل‌های داخلی در حسابرسی صورت‌های مالی و ارزیابی خطر کنترلی، روش‌های کسب شواهد حسابرسی، آزمون‌های محتوای مرتبط با چرخه‌های تجاری، چگونگی استفاده از خدمات واحد حسابرسی داخلی و دیگر کارشناسان، گزارش‌های حسابرسی و چگونگی مکاتبه با مدیریت آشنا می‌شوند.

سرفصل مطالب درس اصول حسابرسی ۲

- کنترل‌های داخلی فناوری اطلاعات و ریسک کنترلی
- حسابرسی کنترل‌های داخلی
- آزمون‌های محتوا و شواهد حسابرسی
 - آزمون‌های محتوا - فرایند درآمد
 - آزمون‌های محتوا فرایند خرید

و انجام حسابرسی طبق استانداردهای حسابرسی
• راهبری شرکتی (ماهیت دلایل ساختار، نقش حسابرس و فرایند اطلاع رسانی به ارکان راهبری)

• الزامات اخلاق حرفه‌ای مربوط به حسابرسی صورت‌های مالی
• مسئولیت حسابرس در ارتباط با تقلب و اشتباهات در حسابرسی صورت‌های مالی
• ارزیابی رعایت قوانین و مقررات در حسابرسی صورت‌های مالی

• مفاهیم پایه در حسابرسی (مدل حسابرسی مبتنی بر ریسک انواع ریسک شواهد مستندسازی اهمیت در حسابرسی)، کنترل‌های داخلی (فرایندهای خرید در آمد، مدیریت موجودی کالا تأمین مالی سرمایه‌گذاری و مدیریت منابع انسانی) و رابطه‌ی آن با ریسک حسابرسی
• برنامه‌ریزی حسابرسی صورت‌های مالی
• مستندسازی حسابرسی و کاربرگ‌ها
• نمونه‌گیری در حسابرسی و سایر روش‌های انتخاب اقلام برای آزمون

منابع اعلام‌شده در برنامه‌ی درسی مصوب وزات عتف:

• اصول حسابرسی، جلد اول، افسانه رفیعی، الهام حمیدی، و ناصر مکارم، انتشارات سازمان حسابرسی (نشریه شماره ۲۰۶).

• اصول حسابرسی، جلد اول، ارباب سلیمانی، عباس و نفی محمود، انتشارات سازمان حسابرسی (نشریه شماره ۸۷).
• مروری جامع بر حسابرسی، نوروش و همکاران، انتشارات نگاه دانش

• Arens, A., Elder, R. and Beasley, M. (۲۰۱۰). Auditing and Assurance Services: An Integrated Approach. ۱۰th Edition, USA, Pearson.

• Rick Hayes, Philip Wallage, Hans Gortemaker (2014), principles of Auditing: An Introduction to International Standards on Auditing, Trd Edition, Pearson Education Limited.

• William F. Messier, Steven m. Glover, Douglas F. Prawitt (2012). Auditing & Assurance Services: A Systematic Approach, 8th Edition, McGraw-Hill Higher Education.

توصیه‌ی پژوهشگران

اگر چه تدوین کتاب با استفاده از مثال‌های کاربردی به‌ویژه در قسمت مدل ریسک حسابرسی به غنای بیش‌تر منابع این درس کمک خواهد کرد، اما در مجموع با توجه به نشریه شماره‌ی ۲۰۶ سازمان حسابرسی و سایر منابع موجود، به نظر می‌رسد سرفصل‌های درس عمدتاً پوشش داده می‌شود

استانداردهای جدید (بازنگری شده) مورد توجه قرار گیرد و تغییرات استانداردها به نحو مناسب در کتاب منعکس گردد.

- علاوه بر پرداختن به چرخه‌ها و آزمون‌های محتوا (که در اغلب کتاب‌های فعلی مورد توجه قرار گرفته‌اند)، سایر موضوعات حائز اهمیت نظیر رسیدگی به معاملات با اشخاص وابسته، حسابرسی صورت‌های مالی تلفیقی و گروه، حسابرسی برآوردها و ارزش‌های منصفانه یا مبتنی بر نظر کارشناس و... با توجه به شرایط موجود بازار سرمایه و حرفه‌ی حسابرسی کشور و با بهره‌گیری از مثال‌ها و مسائل کاربردی مناسب، در حد اقتضای درس مورد توجه و تأکید قرار گیرد.

- حلقه‌های ارتباطی بین مباحث پایه‌ای حسابرسی (مدل حسابرسی مبتنی بر ریسک، انواع ریسک، کسب شناخت در خصوص کنترل‌های داخلی، اهمیت و شواهد) که در حسابرسی ۱ تدریس می‌شود، با سایر مراحل حسابرسی تا مرحله‌ی صدور گزارش، به نحو مناسب برقرار و تبیین شود به گونه‌ای که درس‌های حسابرسی ۱ و ۲، در مجموع تصویری از کل فرایند حسابرسی (منطبق با استانداردهای حسابرسی) ارائه دهد.

برخی کتاب‌های موجود مرتبط با این درس به شرح زیر است:

• اصول حسابرسی (۲)، ایرج نوروش، کاوه مهرانی، یاسر

- آزمون‌های محتوا فرایند مدیریت موجودی کالا
 - آزمون‌های محتوا فرایند سرمایه‌گذاری تأمین مالی
 - پیش‌پرداخت هزینه‌ی دارایی‌های مشهود
 - آزمون‌های محتوا فرایند سرمایه‌گذاری تأمین مالی
 - بدهی‌های بلندمدت و حقوق صاحبان سرمایه
 - آزمون‌های محتوا فرایند سرمایه‌گذاری تأمین مالی وجه نقد و سرمایه‌گذاری‌ها
 - آزمون‌های محتوا روش‌های تحلیلی
 - ارزیابی کار واحد حسابرسی داخلی
 - استفاده از نتایج کار کارشناسان
 - حسابرسی برآوردهای حسابداری
 - گزارشگری نسبت به صورت‌های مالی
 - اظهارنظرهای تعدیل‌شده در گزارش حسابرس مستقل
 - بندهای تأکید بر مطلب خاص و سایر بندهای توضیحی در گزارش حسابرس مستقل
 - بررسی اجمالی صورت‌های مالی
 - منابع اعلام‌شده در برنامه‌ی درسی مصوب وزارت عتف:**
 - استانداردهای حسابرسی، سازمان حسابرسی
 - اصول حسابرسی، والتر میگز، اری، ویتینگتون، کرت پینی و رابرت آف، میگز، ترجمه: عباس ارباب سلیمانی و محمود نفری، جلد دوم، سازمان حسابرسی.
 - حسابرسی ۲، شکرالله خواجوی، میثم نوشادی، انتشارات ترمه
 - گزارش حسابرس در مورد صورت‌های مالی، عبدالله آزاد، محبوبه کاظمی، جامعه حسابداران رسمی ایران
 - Arens, A., Elder, R. and Beasley, M. (2015) Auditing and Assurance Services: An Integrated Approach. 10th Edition, USA, Pearson.
 - Rick Hayes, Philip Wallage, Hans Gortemaker (2014), principles of Auditing: An Introduction to International Standards on Auditing, Trd Edition, Pearson Education Limited.
 - William F. Messier, Steven m. Glover, Douglas F. Prawitt (2012). Auditing & Assurance Services: A Systematic Approach, Ath Edition, McGraw-Hill Higher Education
- توصیه‌ی پژوهشگران**
- با وجود تدوین کتاب‌های ارزشمند و متعدد برای درس حسابرسی ۲ طی سال‌های گذشته، تدوین کتاب با نگرش متفاوت که حائز شرایط زیر باشد، ضروری به نظر می‌رسد:
- با توجه به این‌که استانداردهای حسابرسی اکثراً مورد بازنگری قرار گرفته‌اند، در تدوین کتاب، رویکرد کلی

حسابرسی پیشرفته

هدف درس حسابرسی پیشرفته

عبارت است از (الف) آشنایی با مفاهیم دقیق حسابرسی، اخلاق حرفه‌ای و مسئولیت‌های حسابرسی، استانداردها و روش‌ها و فنون جدید حسابرسی و انواع حسابرسی در چارچوب استانداردهای گزارشگری و الزامات قانونی، (ب) آشنایی با محیط کار حسابرسی و مسائل و معضلات این حرفه با استفاده از روش بررسی موارد خاص (Case Study) و (ج) آشنایی با شیوه‌ی تحقیق در مسائل حسابرسی با بررسی تحقیقات انجام شده در این زمینه.

سرفصل مطالب درس حسابرسی پیشرفته

- تئوری و فلسفه‌ی حسابرسی
- انواع حسابرسی شامل حسابرسی مالی نسبت به گزارش‌های مالی، حسابرسی ویژه، حسابرسی کنترل داخلی، حسابرسی عملکرد، حسابرسی مستمر و حسابرسی اجمالی
- حسابرسی در محیط‌های نوین (محیط‌هایی که فرایندها بیش‌تر خودکار و مبتنی بر IT بوده و کم‌تر از نیروی انسانی استفاده می‌شود).

- ویژگی‌های حسابرسان و مؤسسات حسابرسی و تفاوت‌های بین آن‌ها و فعالیت‌هایشان و همچنین توانایی‌های شخصی حسابرس مانند توانایی‌های ارتباطی و مهارت‌های خاص
- ریسک حسابرسی و حسابرسی مبتنی بر ریسک .

- مبحث نظام راهبری شرکتی، چارچوب، نقش آن در حرفه‌ی حسابرسی، سیر تکاملی آن در جهان و ایران

- حسابرسی در چارچوب قوانین و مقررات نظارتی شامل قوانین بازار سرمایه، مرکزی، بیمه‌ی مرکزی، قانون ضد پول‌شویی، قانون ارتقای سلامت نظام اداری و وظایف قانونی و مسئولیت بازرسی قانونی.

- نمونه‌گیری در حسابرسی

- حسابرسی تقلب

- آخرین دستاوردها در حوزه‌ی حسابرسی از طریق بررسی جدیدترین مقالات حسابرسی در مجلات معتبر بین‌المللی

منابع اعلام‌شده در برنامه‌ی درسی مصوب وزارت عتف:

- نظریه‌ها و پژوهش حسابرسی، امید فرجی، فخرالدین محمدرضایی، مجتبی صفی پور افشار، و مهدی کسایی، نگاه دانش
- فلسفه حسابرسی، یحیی حساس یگانه

- استانداردهای حسابرسی شماره ۷۰۰، ۷۰۵، ۷۰۶، ۷۱۰، ۷۲۰، ۸۰۰، ۲۴۰۰، ۲۴۱۰، ۳۴۰۰، ۴۴۰۰، ۴۴۱۰ سازمان حسابرسی.

- Hall, B. Charles. (2019). The Why and How of Auditing: Auditing Made Easy. CPA Hall Talk.

- Johnstone-Zehms, M., Karla., Gramling, A., Audrey. & Rittenberg, E., Larry. (2018). Auditing:

برزگر . ناشر: کتاب نو،

- اصول حسابرسی ۲، علی رضایی، مهدی پناهی، مزگان

منشی‌زاده، ناشر: پیش‌دانشگاهیان گزینه‌های برتر

- اصول حسابرسی ۲: حسن پاکدامن. انتشارات ملرد

- اصول حسابرسی (۲)، سیروس کلوانی، سیدمحمدباقر

حسینی. ناشر: لعل سخن

- اصول حسابرسی ۲، عباس پورآقاجان؛ کاوه آذین‌فر، آرش

آذین‌فر. ناشر: کاری

- حسابرسی (۲)، پرویز گلستانی، امیرعلی خان خلیلی ناشر:

دانشگاه پیام نور

- مروری جامع بر حسابرسی، غلامرضا کرمی، ایرج نوروش،

ساسان مهرانی و مجید شهبازی، انتشارات نگاه دانش

دروس حسابرسی دوره‌ی کارشناسی ارشد رشته‌ی

حسابداری

مصوب مورخ ۱۴۰۰/۰۲/۰۵ شورای گسترش و

برنامه‌ریزی آموزش عالی وزارت عتف

نام درس	تعداد واحد
حسابرسی پیشرفته	۲

- حسابرسی پیشرفته، مهدی فیل‌سرائی، محمدمهدی قمیان ناشر: شکوفه سیب
- حسابرسی پیشرفته، مهناز نوجوان، پیام محمودی، مرتضی صادقی. ناشر: سخن گستر
- حسابرسی پیشرفته، محمدرضا سماعی باغبادرانی. ناشر: پارسیان دانش پندار

دروس حسابرسی دوره‌ی کارشناسی ارشد رشته‌ی حسابداری مدیریت مصوب مورخ ۱۳۹۱/۱۲/۲۰ شورای برنامه‌ریزی آموزش عالی وزارت عتف

نام درس	تعداد واحد
حسابرسی عمومی	۲
حاکمیت شرکتی	۲

حسابرسی عمومی

هدف درس حسابرسی عمومی

در این درس دانشجویان با نحوه‌ی بررسی و آزمون روش‌های بهیابایی، معیارهای حسابرسی سیستم بهای تمام‌شده، روش‌های جمع‌آوری شواهد و مبانی مقایسه و نیز ارزیابی خروجی‌های سیستم بهیابایی برای تهیه‌ی گزارش‌های سیستم حسابداری مدیریت با تأکید بر رویکردهای مدرن حسابرسی به‌هنگام و حسابرسی سیستم‌های کامپیوتری مدیریت هزینه و حسابداری مدیریت آشنا می‌شوند.

سرفصل مطالب درس حسابرسی عمومی

- آشنایی با مبانی حسابرسی سیستم‌های اطلاعاتی
- حسابرسی به‌هنگام و ارزیابی ریسک با استفاده از روش‌های جدید نظیر منطق فازی
- کنترل‌های داخلی در سیستم‌های بهیابایی
- تکنولوژی اطلاعات در سیستم‌های بهیابایی
- حسابرسی عملیاتی
- حسابرسی عملکرد مدیریت
- معیارها و مدل‌های بهیابایی، حسابرسی روش‌های بهیابایی
- اجرای عملیات حسابرسی بهیابایی و گزارشگری آن
- حسابرسی هزینه‌های جذب‌نشده‌ی تولید
- ارزیابی داده‌ی مدل‌های حسابداری مدیریت
- منابع اعلام‌شده در برنامه‌ی درسی مصوب وزارت عتف:
- حسابرسی عملکرد مدیریت، تألیف رضا شباهنگ، نشریه ۹۸ سازمان حسابرسی

• Hall James A. 2000, "Information systems auditing and assurance", publisher: South- Western College, ISBN: 0324016530, 9780324016536

A Risk Based-Approach. 11th Edition, Cengage Learning.

- 6) Beasley, S. Mark., Buckless, A. Frank., Glover, M., Steven. & Prawitt, F., Douglas. (2014). Auditing Cases: An Interactive Learning Approach. 6th Edition, Pearson

توصیه‌ی پژوهشگران

این درس تنها درس تخصصی حسابرسی مقطع کارشناسی ارشد گرایش حسابداری بوده و بنابراین بسیار حائز اهمیت است، علاوه بر این، گستردگی مباحث موردنظر در سرفصل درسی و ضرورت پوشش مناسب آن‌ها بر اهمیت موضوع می‌افزاید. با توجه به منابع موجود در خصوص این درس، آشنا نمودن دانشجو با محیط واقعی کار حسابرسی و مسائل حرفه، و نیز ارتقای مهارت دانشجو در متن کاوی، فهم زبان و استخراج نکات کاربردی استانداردهای حسابرسی، به تحقق اهداف درس کمک خواهد نمود.

برخی کتاب‌های موجود مرتبط با این درس به شرح زیر است:

- فلسفه حسابرسی، رابرت کوهن ماتز؛ حسین‌عمر شرف، جواد رضازاده، انتشارات دنیای اقتصاد

- بیانیه‌ی مفاهیم بنیادی حسابرسی، علی نیکخواه آزاد، نشریه ۱۲۱ سازمان حسابرسی

- نقش اقتصادی حسابرسی در بازارهای آزاد و تحت نظارت، تألیف والاس، ترجمه امیراصلانی، نشریه ۱۵۹ سازمان حسابرسی

- حسابرسی پیشرفته، مهدی مرادی، نعیمه بیات، انتشارات مرندیز

- حسابرسی تقلب و حسابداری قضایی، نویسندگان تامی سینگلتون، آرون سینگلتون، مترجم محسن رشیدی؛ ناشر: دانشگاه لرستان

- حسابرسی پیشرفته، قاسم قاسمی، طیبه نودهی. ناشر: شکوفه سیب

- شناخت مسئولیت‌های حسابرسان در حسابرسی صورت‌های مالی گروه، مترجمان: وحید منتی، علی محمد گرگانی، ناشر: مرکز آموزش حسابداران خبره

- حسابرسی پیشرفته، مهدی صفری گرایلی، یاسر رضائی‌پیتونه‌ئی، محمد نوروزی، ناشر: دانشگاه آزاد اسلامی، نشر علمی و دانشگاهی

- حسابرسی پیشرفته، سیدعلی حسینی‌حصارشنه، مستانه عسگری‌راد، اشکان عبادی‌گیگلو، ویراستار مهدی رضایی‌تبار، ناشر: هاتف

- حسابرسی پیشرفته اصول حساب‌سازی در ایران و فنون رایانه‌ای کشف تقلب برای حسابرسان مبتنی بر Excel و PowerPivot ایمان ثابتی‌بیلندی، ناشر: سایان پژوهان

• Solomon J & Solomon A. "Corporate Governance and Accountability" John Wiley & Sons, Ltd. England 2004.

• Thomas Clarke, Theories of Corporate Governance, The Philosophical Foundations of Corporate Governance, Routledge, London. 2009

توصیه‌ی پژوهشگران

با توجه به این که در مقطع کارشناسی، درسی ۳ واحدی با عنوان کنترل‌های داخلی و نظام راهبری شرکتی تعریف شده است، تعمیق و بسط مباحث مربوطه در مقطع ارشد، مورد انتظار است. در این زمینه، علاوه بر طرح مباحث نظری مرتبط با حاکمیت شرکتی، از آن جا که دانشجویان در این مقطع درک بهتری از فضای کسب‌وکار دارند، پرداختن به برخی سازوکارهای کلیدی حاکمیت شرکتی نظیر هیأت مدیره و کمیته‌های تخصصی آن (کمیته‌ی حسابرسی، کمیته‌ی ریسک، کمیته‌ی انتصابات، جبران خدمات و ...)، حسابرسی داخلی، معاملات با اشخاص وابسته، کنترل‌های داخلی و ...، و کارکردها و چالش‌های مرتبط با آن‌ها به غنای آموزش و کاربردی‌تر نمودن سرفصل‌های درسی کمک خواهد کرد. برخی کتاب‌های موجود مرتبط با این درس به شرح زیر است:

- راهبری شرکتی مفاهیم و موردکاوی، مهین شاکری، بیتا مشایخی، انتشارات بورس
- راهبری شرکتی و اخلاق کسب‌وکار، ذبیح الله رضایی، ترجمه بیتا مشایخی، ناشر: شرکت چاپ و نشر بازرگانی

دروس حسابرسی دوره‌ی کارشناسی ارشد رشته‌ی

حسابداری بخش عمومی

مصوب مورخ ۱۳۹۸/۰۸/۱۲ شورای گسترش و

برنامه‌ریزی آموزش عالی وزارت عتف

نام درس	تعداد واحد
حسابرسی بخش عمومی	۲

حسابرسی بخش عمومی

هدف درس حسابرسی بخش عمومی

در این درس دانشجویان با نهاد مستقل حسابرسی کشور و نهادهای بین‌المللی عالی حسابرسی مرجع تدوین استانداردهای حسابرسی بخش عمومی آشنا می‌شوند. تمرکز اصلی این درس بر حسابرسی جامع شامل حسابرسی رعایت، حسابرسی مالی و حسابرسی عملکرد در بخش عمومی است. افزون بر این دانشجویان با ساختار نهادی مؤسسات عالی حسابرسی کشورهای توسعه یافته آشنا می‌شوند و با ساختار

• Weber Ron, 1999, "Information systems control and audit", publisher: Prentice Hall, 1999, ISBN: 0139478701, 9780139478703

• Champlain Weber, 2003, "Auditing information systems", publisher: John Wiley and

Sons, ISBN: 0471281174, 9780471281177

• Saxena Vk. And Vashit Cd., 2001, "Cost audit and management audit", publisher: Sultan Chand and son, ISBN (10): 817014874X PB ISBN (13): 9788170148746

• Ramanathan, A. R., 2008, Cost and management audit, Publisher: Mcgraw-Hill Education (India) Ltd, ISBN: 0074633465, ISBN-13: 9780074633465

• Duttachoudhury D. 2010, "Cost Audit & Management Audit", Publisher: New Central Book Agency (P) Ltd, ISBN: 8173810877, 9788173810879

توصیه‌ی پژوهشگران

با توجه به سرفصل‌های ارائه‌شده و این که این درس تنها درس تخصصی حسابرسی دانشجویان گرایش حسابداری مدیریت است، با سرفصل‌های فعلی، برخی از موارد مهم حسابرسی مورد غفلت قرار خواهد گرفت و پیشنهاد می‌شود به موضوعات ضروری مرتبط در درس حسابرسی پیشرفته مقطع کارشناسی ارشد حسابداری و درس حسابرسی عملیاتی و تئوری حسابرسی مقطع ارشد حسابرسی نیز پرداخته شود.

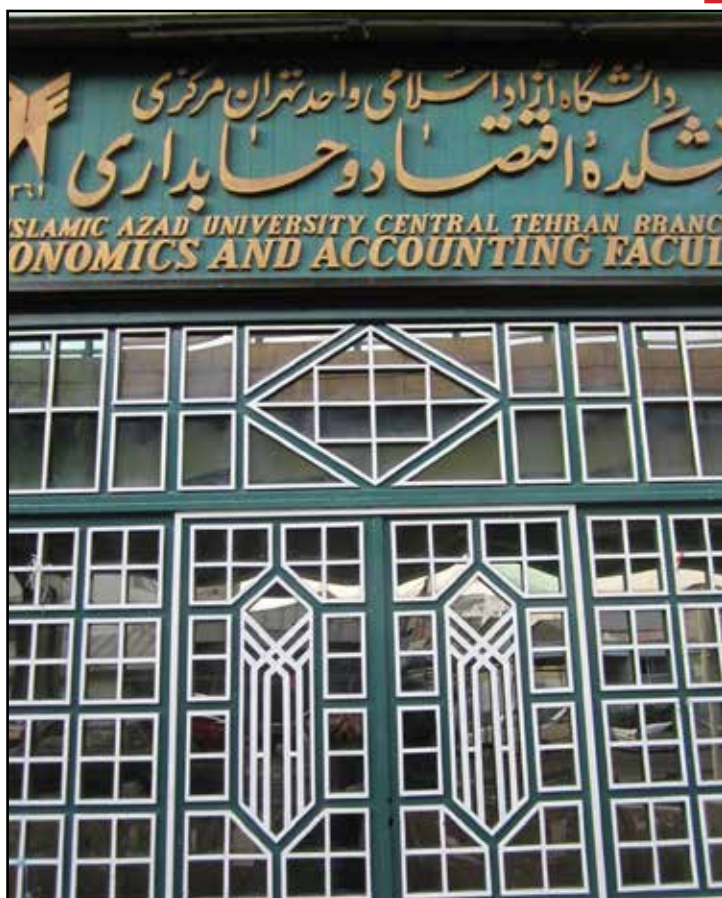
حاکمیت (راهبری) شرکتی

هدف درس حاکمیت شرکتی

هدف از این درس آشنایی دانشجویان با آخرین مفاهیم، اصول، سیستم‌ها و مکانیسم‌های حاکمیت شرکتی و چگونگی به‌کارگیری آن‌ها در سازمان‌ها است.

سرفصل مطالب درس حاکمیت شرکتی

- مفاهیم حاکمیت شرکتی
- چارچوب نظری حاکمیت شرکتی
- نظریه‌ی نمایندگی، نظریه‌ی مباشرت، نظریه‌ی هزینه‌ی معاملات، نظریه‌ی ذی‌نفعان، نظریه‌ی قراردادهای سیستم‌های حاکمیت شرکتی
- وضعیت جهانی در هماهنگ‌سازی سیستم‌های حاکمیت شرکتی
- مکانیسم‌های حاکمیت شرکتی
- منابع اعلام‌شده در برنامه‌ی درسی مصوب وزارت عتف:
- مکاتب تئوری‌های مالی و حسابداری، فریدون رهنمای رودپشتی، الله کرم صالحی، انتشارات دانشگاه آزاد اسلامی

توصیه‌ی پژوهشگران

این درس تنها درس تخصصی حسابداری مقطع ارشد گرایش حسابداری بخش عمومی بوده و از اهمیت بالایی برخوردار است. همچنین در راستای هماهنگی آموزش دانشجویان گرایش‌های مختلف در سرفصل‌های درسی مشابه، مناسب است که در این درس از منابع درس حسابداری عملکرد مقطع کارشناسی ارشد حسابداری نیز بهره گرفته شود. برخی کتاب‌های موجود در این زمینه به شرح زیر است:

- کنترل‌های مالی داخلی در نهادهای بخش عمومی ایران (یک بررسی تطبیقی)، جعفر باباجانی، ناشر: دانشگاه علامه طباطبائی
- بررسی تطبیقی مبانی قانونی نظارت مالی و حسابداری مستقل در بخش عمومی، جعفر باباجانی، ناشر: دانشگاه علامه طباطبائی
- حسابداری و حسابداری بخش عمومی، جعفر باباجانی، ناشر: دانشگاه علامه طباطبائی
- حسابداری عملکرد، ساسان مبینی، محمدرضا الماسی ناشر، تخت جمشید
- حسابداری عملکرد، حسین احمدپور، پیام همتی، رحیم عدالت‌خواه، ناشر: سخن گستر

دیوان محاسبات کشور مقایسه خواهند کرد.

سرفصل مطالب درس حسابداری بخش عمومی

- عوامل کلیدی حسابداری و کنترل
- هرم کنترلی
- حسابداری جامع شامل انواع حسابداری رعایت، مالی و عملیاتی
- کنترل داخلی و اجزای آن (مدل کوزو)
- نقش‌های حسابداری
- حسابداری عملکرد
- آشنایی با رهنمودهای اجرای استانداردهای حسابداری عملکرد (INTOSAI)
- ساختار سازمانی مؤسسات عالی حسابداری و مقایسه‌ی آن با ساختار سازمانی دیوان محاسبات
- آشنایی با استانداردهای حسابداری دیوان محاسبات آمریکا (GAO)
- امکان‌سنجی استقرار حسابداری عملکرد در ایران، قوانین مقررات و محدودیت‌ها
- منابع اعلام‌شده در برنامه‌ی درسی مصوب وزارت عتف:
- مسئولیت پاسخ‌گویی و کنترل‌های داخلی در بخش عمومی، جعفر باباجانی، مجله دانشکده علوم اداری و اقتصاد، ویژه‌نامه حسابداری
- مجموعه مقالات همایش حسابداری عملکرد، مرکز تحقیقات و برنامه‌ریزی دیوان محاسبات کشور، سال پانزدهم، شماره ۴
- رهنمودهای اجرای استانداردهای حسابداری عملکرد، هادی فاوچی، دیوان محاسبات کشور
- کنترل داخلی چارچوب یکپارچه، مترجمان کیهان مهمان، و امیر پوریان‌سب، سازمان حسابداری، نشریه ۱۱۸.
- "GAO (2011), "Government Auditing standards", by comptroller General of the United States Internet Version.
- Mickatrienn, S. Bram, S. and Geert, B. (2005), "The Modernization of the public control pyramid: International Trends"
- Sandra T. & Henk J. (2010) "performance Auditing Improving the guallity of political and Democratic processes?" Critical perspective an Accounting
- Stuart kells & Graeme Hodgo, (2009), "Performancr Auditing in the public Sector: Reconceptualizing the Task", the Journal of contemporary Issues in Business and Government, Volume 15, NO 2

حسابرسی فناوری اطلاعات

هدف درس حسابرسی فناوری اطلاعات

هدف کلی: در این درس دانشجو، مفاهیم، نحوه اجرا و گزارشگری حسابرسی فناوری اطلاعات را می‌آموزد.

هدف رفتاری: پس از مطالعه این درس دانشجو باید بتواند، حسابرسی فناوری اطلاعات، برنامه‌ریزی و جمع‌آوری شواهد را توضیح دهد، رویکردهای حسابرسی داخلی، را تشریح نماید، خدمات مختلف حسابرسان داخلی را توضیح دهد. استانداردهای حرفه‌ای مربوطه و کاربرد آن‌ها را بیان کنند، سیستم و نرم‌افزار عملیاتی، نگهداری سیستم، پشتیبانی کاربرد و غیره را تشریح نماید.

سرفصل مطالب درس حسابرسی فناوری اطلاعات

- مقدمه‌ای بر حسابرسی فناوری اطلاعات
 - تدوین طرح کلی، راهبرد و استراتژی حسابرسی فناوری اطلاعات
 - چارچوب و خط مشی فناوری اطلاعات
 - اطلاعات ثبت‌های دارایی‌ها
 - مدیریت ظرفیت، مدیریت اطلاعات، سوابق مدیریت، مدیریت دانش
 - سایت فناوری اطلاعات و زیرساخت فناوری اطلاعات شامل امنیت فیزیکی
 - پرونده پشتیبان backup سیستم و مدیریت رسانه
 - سیستم و نرم‌افزار عملیاتی، کنترل دسترسی، کارکنان فناوری اطلاعات، پست الکترونیک، استفاده از اینترنت
 - نگهداری نرم‌افزار، شبکه، database، نگهداری داده‌ها، آزادی اطلاعات، انتقال و مشارکت داده‌ها
 - مسئولیت قانونی، مهارت مدیریت، انتخاب نرم‌افزار، برنامه‌ریزی احتمالی، امنیت اطلاعات منابع انسانی، نظارت و ورود به سیستم
 - رخدادهای امنیتی اطلاعات، نگهداری داده‌ها و در معرض عموم بودن آن، مبادله الکترونیکی داده‌ها، ویروس‌های رایانه‌ای
 - پشتیبانی کاربر، طراحی صفحه‌گسترده و استفاده مناسب از آن، کنترل سلامت فناوری اطلاعات، حسابداری فناوری اطلاعات
 - گزارشگری و غیره
- منابع اعلام‌شده در برنامه‌ی درسی مصوب وزارت عتف:**
- حسابرسی سیستم‌های کامپیوتری، ناصر آریا، نشریه ۸۳ سازمان حسابرسی
 - به‌کارگیری نرم‌افزارهای عمومی در حسابرسی، ناصر آریا، نشریه ۱۱۶ سازمان حسابرسی
 - کاربرد فناوری اطلاعات در کنترل‌های داخلی، ناصر آریا و کامبیز فرقاندوست حقیقی، نشریه ۱۸۱ سازمان حسابرسی
 - Andrew Chambers & Graham Rand, (2010)

دروس حسابرسی دوره‌ی کارشناسی ارشد رشته‌ی حسابرسی

مصوب مورخ ۱۳۹۵/۰۲/۰۵ کمیته‌ی حسابداری شورای عالی برنامه‌ریزی آموزشی وزارت عتف

ردیف	نام درس	تعداد واحد
۱	حسابرسی فناوری اطلاعات	۲
۲	حسابرسی داخلی	۳
۳	بررسی مسائل کاربردی در حسابرسی (پروژه)	۳
۴	تئوری‌های حسابرسی	۳
۵	حسابرسی عملیاتی	۳
۶	حسابرسی عملکرد (برای دیوان محاسبات و بخش عمومی)	۳
۷	کاربرد قوانین و مقررات مالی، بانکی و بازرگانی در حسابرسی	۳
۸	بررسی موارد خاص در حسابرسی (افته‌کاوی)	۲

توصیه‌ی پژوهشگران

با توجه به این که منابع معرفی شده که عمدتاً نشریه‌های سازمان حسابرسی می‌باشند، بسیار قدیمی هستند، استفاده از منابع و کتاب‌های مناسب و روزآمد برای پوشش ابعاد مختلف این درس و نیازهای محیط حرفه‌ای ضروری است. در این زمینه، استفاده از منابع مندرج در سایت www.isaca.org نیز مناسب است. همچنین در خصوص مطالب ارائه شده در هدف درس به نظر می‌رسد موضوعات حسابرسی داخلی می‌بایست در درس اختصاصی آن گنجانده شود.

برخی منابع مرتبط با این درس عبارتند از:

- حسابرسی فناوری اطلاعات، نویسنده: جیمز. ای. هال، ترجمه: علی رحمانی، احسان حمزه، بهاره جلیلی، بهمن زندیه، ناشر: مرکز آموزش حسابداران خبره
- چارچوب حسابرسی فناوری اطلاعات (ITAF) نسخه چهارم، میترا یافتیان؛ سمیرا ارفعی، انتشارات ترمه،
- حسابرسی سیستم‌های اطلاعاتی: همراه با چک‌لیست‌ها و یافته‌های مربوط به صنعت بانکداری، دی. پی. دوب، ودپراکش گولانی؛ مترجمین امیرحسین نریمانی، امیر سپهرام. ناشر: نص
- حسابرسی سیستم‌های مدیریتی در چارچوب سند استاندارد ایزو ۱۹۰۱۱، دنیا حاجی‌شاه‌وردی، انتشارات آرنا
- مهندسی مجدد حرفه‌ی حسابرسی مبتنی بر فناوری اطلاعات، بدران بدرانی، انتشارات نشر سیمرغ آسمان آذرگان
- راهنمای حسابرسی فناوری اطلاعات؛ اینتوسای، مرکز توسعه و آموزش، کارگروه حسابرسی فناوری اطلاعات؛ مترجمان: غلامرضا بازگشا، سیدحسام ابطحی، احمدرضا شیرینی، مهدی بهرامی، بهرام جمالی، ندا آریان‌مهر، عالییه منتظری، محبوبه سلیمانی، ناشر: آرنا
- آشنایی با حسابرسی فناوری اطلاعات، ملیحه قدرتی، سیدحسن بامیانی. ناشر: بوستان کاغذی
- تجزیه و تحلیل داده‌های حسابرسی، نظام‌الدین رحیمیان؛ شهاب باقری‌تبار، انتشارات کیومرث

تئوری‌های حسابرسی

هدف درس تئوری‌های حسابرسی

هدف کلی: در این درس دانشجوی تئوری‌های حسابرسی و بسط و تکامل آن را می‌آموزد.

هدف رفتاری: پس از مطالعه این درس دانشجو باید بتواند رسیدگی و حسابرسی، هدف‌های گزارشگری و نقش‌های حسابرسی را تبیین کند. نیاز به تئوری حسابرسی و انواع تئوری‌های اثباتی، هنجاری و فلسفی حسابرسی را توضیح دهد.

سرفصل مطالب درس تئوری‌های حسابرسی

- حسابرسی چیست
- رسیدگی و حسابرسی، هدف‌های گزارشگری
- انواع حسابرسی، ارتباط، شباهت‌ها و تفاوت‌های آن‌ها با هم
- نقش حسابرسی و رسیدگی در جامعه
- تعریف تئوری حسابرسی
- نیاز به تئوری حسابرسی و نقش‌هایی که تئوری برعهده دارد

- انواع تئوری‌های حسابرسی
- تئوری اثباتی یا توصیفی حسابرسی
 - دیدگاه واتس و زیمرمن
 - دیدگاه واندالاس
- تئوری دستوری یا هنجاری حسابرسی
 - دیدگاه ماتر و شرف
 - دیدگاه انجمن حسابداران آمریکا
- اهداف حسابرسی، مفاهیم کلی حسابرسی
- فرضیات بدیهی حسابرسی
- منابع اعلام‌شده در برنامه‌ی درسی مصوب وزات عتف:
- فلسفه حسابرسی، یحیی حساس یگانه، انتشارات علمی و فرهنگی

- بیانیه‌ی مفاهیم بنیادی حسابرسی، علی نیکخواه آزاد، نشریه ۱۲۱ سازمان حسابرسی
- نقش اقتصادی حسابرسی در بازارهای آزاد و تحت نظارت، تألیف والاس، ترجمه حامی امیر اصلانی، نشریه ۱۵۹ سازمان حسابرسی

• Ross L. Watts & Jerold L. Zimmerman, "Positive Accounting Theory", Prentice - Hall, Chapter, 8&13

توصیه‌ی پژوهشگران:

با توجه به وجود منابع غنی در این درس، اولویت تدوین منبع با دروس دیگر است. از جمله منابع موجود مرتبط با این درس عبارتند از:

- نظریه‌های حسابرسی، جواد رضازاده، انتشارات ترمه
- فلسفه حسابرسی، رابرت کوهن ماتر، حسین‌عامر شرف، جواد رضازاده، انتشارات دنیا اقتصاد
- تئوری حسابرسی: نظریه‌ها، با تأکید بر تحقیقات ایران و رویکرد اخلاقی / تألیف زهره حاجیها. ناشر: ترمه
- تحلیلی بر نظریه‌های حسابرسی، مریم خسروی‌فارسانی، انتشارات آفتاب گیتی
- تئوری حسابرسی (ایان دنیس)، ترجمه غلامرضا کرمی و امید آخوندی و حامد عمرانی، انتشارات نگاه دانش
- تئوری حسابرسی (ایان دنیس)، ترجمه حمید حقیقت، عباسعلی دریائی، علی ترک‌زهرانی، انتشارات دانشگاه قزوین
- مقدمه‌ای بر نظریه‌های حسابرسی، محمدباقر هاشمی، عباس

رفیعی، زلال سبز

- نقش‌های حسابرسی، احمدصادق سلطانی‌نژاد، سخن گستر
- واگرایی تئوری‌های حسابرسی، محمدعلی آقایی، محمد امیری‌اسرمی، حافظ پژوه
- گزارش حسابرسی و بازار سرمایه، کیم ایتون؛ مترجم: جواد رضازاده نشر ترمه
- تحلیلی بر نظریه‌های حسابرسی، ریحانه امینی‌ولاشانی، افتخار ناشر: آموزشی تألیفی ارشدان

کاربرد قوانین و مقررات مالی، بانکی و بازرگانی در

حسابرسی

هدف درس کاربرد قوانین و مقررات مالی، بانکی و بازرگانی در حسابرسی

هدف کلی: در این درس دانشجو شیوه‌های کاربرد قوانین و مقررات مورد نیاز و تحلیل آن‌ها در امر حسابرسی به خصوص قوانین و مقررات مالی، بازرگانی و بانکی کشور را می‌آموزد. هدف رفتاری: پس از مطالعه این درس دانشجو باید بتواند شیوه‌های کاربرد قوانین و مقررات مورد نیاز و تحلیل آن‌ها در انجام حسابرسی را توضیح داده و از رعایت آن‌ها در واحد مورد رسیدگی اطمینان معقول به‌دست آورد.

سرفصل مطالب درس کاربرد قوانین و مقررات مالی، بانکی و بازرگانی در حسابرسی

- اصول مالی و محاسباتی کشور در قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران
- قانون محاسبات عمومی
- قانون برنامه و بودجه
- تبصره‌های قوانین بودجه سالانه کل کشور
- قانون هزینه کردن خارج از شمول
- نحوه‌ی تنظیم و تصویب گزارش تفریغ بودجه‌ی کل کشور
- قانون تجارت
- قانون مدنی
- قانون مالیات‌ها
- قانون تأمین اجتماعی
- قوانین گمرکی و مقررات واردات و صادرات
- قانون عملیات بانکی بدون ربا
- وظایف بازرسان، حسابسان در حوزه بانکداری با توجه به محیط اسلامی و عملیات قانون بانکداری بدون ربا
- مقررات کمیته‌ی نظارت بر بانکداری بازل و خصوصی
- حسابرسی مستقل، حسابرسی ناظرین بانکی، حسابرسی داخلی در بانک‌ها
- اصول حسابرسی کمیته‌ی بانکداری بازل

منابع اعلام‌شده در برنامه‌ی درسی مصوب وزارت

عتف:

- قانون تجارت
- مختصر قانون مدنی، دکتر موحّد، نشریه شماره ۱۶۳ سازمان حسابرسی
- مجموعه رهنمودهای بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران در حوزه‌ی حسابرسی، کنترل داخلی، ریسک و ناظرین بانکی، ترجمه‌ی رهنمودهای کمیته بانکداری بال توسط مدیریت نظارت بر بانک‌های بانک مرکزی
- قوانین و مقررات موضوعه

توصیه‌ی پژوهشگران

با توجه به گستردگی محتوای این درس و قوانین و مقررات مالی، بازرگانی و بانکی کشور، طبیعتاً منابع این درس نیز بسیار متنوع و متعدد هستند که در این راستا بهره‌گیری از مجموعه رهنمودها و چک‌لیست‌های رعایت قوانین و مقررات سازمان حسابرسی، سازمان بورس و اوراق بهادار، جامعه‌ی حسابداران رسمی و بانک مرکزی مثمرتر می‌باشد. از منظر آموزشی، تدوین کتابی که در آن مفاد قانونی و الزاماتی که دارای اولویت و ضرورت بیش‌تری هستند (نظیر الزامات قانون تجارت برای بازرسان قانونی، مقررات مبارزه با پول‌شویی، مقررات بورس‌ها و بازار سرمایه و سایر مقرراتی که در سرفصل مصوب به آن‌ها اشاره شده است) با رویکرد آموزشی و دارای تحلیل آموزشی و مثال حل‌شده و... امری ضروری به نظر می‌رسد.

کتاب‌های موجود در این زمینه، عمدتاً منابعی است که با رویکرد آمادگی برای آزمون حسابدار رسمی و آزمون‌های حرفه‌ای جامعه حسابداران رسمی تدوین شده‌اند، که از آن جمله می‌توان به موارد زیر اشاره نمود:

- مجموعه سایر قوانین: با رویکرد آزمون جامعه حسابداران رسمی، فرشید فریدونی، امیر نجاتی، انتشارات ترمه
- مروری جامع بر سایر قوانین، ابراهیم صادقی، انتشارات ترمه
- مجموعه پرسش‌های چهارگزینه‌ای قوانین و مقررات مالی، مجید ملایی و منصور یگانه فر، انتشارات کیومرث
- مجموعه سؤالات چهارگزینه‌ای طبقه‌بندی‌شده سایر قوانین، محمد محمودی و پیمان میرزامحمدی انتشارات فکر سبز

بررسی مسائل کاربردی در حسابرسی (پروژه

حسابرسی)

هدف درس پروژه‌ی حسابرسی

هدف کلی: در این درس دانشجو مسائل کاربردی حسابرسی مالی را در دنیای واقعی و در عمل (حداقل در حد یک سرپرست حسابرسی) می‌آموزد.

هدف رفتاری: پس از مطالعه‌ی این درس دانشجو باید

بتوانند، برنامه‌ریزی و کنترل پروژه‌ی حسابرسی را تشریح کند. جمع‌آوری و تجزیه و تحلیل شواهد را تبیین کند و گزارش حسابرسی را بنویسد.

سرفصل مطالب درس پروژه حسابرسی

- برنامه‌ریزی حسابرسی
- تدوین طرح کلی و طرح تفصیلی
- کنترل پروژه حسابرسی کیفی زمانی پرسنلی
- جمع‌آوری شواهد تجزیه و تحلیل شواهد و بررسی کلی
- تنظیم خلاصه نکات قابل توجه حسابرسی قابل درج در

نامه مدیریت

- تنظیم خلاصه نکات بااهمیت قابل درج در گزارش

حسابرسی

- مرور و تکمیل پرونده‌ی حسابرسی
- تنظیم گزارش‌های حسابرسی
- هر یک از عناوین مذکور مجتمع بر سه بخش است
- مطالعه‌ی نظری موضوع بر مبنای یکی از دستورالعمل‌های حسابرسی سازمان حسابرسی یا جامعه‌ی حسابداران رسمی

ایران

- انجام تمرین‌های عملی در کلاس

- انجام یک نمونه‌ی واقعی به‌عنوان پروژه

منابع اعلام‌شده در برنامه‌ی درسی مصوب وزارت عتف:

- ندارد

توصیه‌ی پژوهشگران

این درس، از نظر محتوایی جزو کاربردی‌ترین دروس به نظر می‌رسد و همان‌گونه که در هدف کلی برنامه‌ی درسی مصوب بیان شده، در این درس دانشجو باید مسائل کاربردی حسابرسی مالی را در دنیای واقعی و در عمل (حداقل در حد یک سرپرست حسابرسی) بیاموزد. در این راستا تدوین کتابی که مراحل مختلف برنامه‌ریزی و کنترل پروژه‌ی حسابرسی، پرونده‌های دائمی و جاری حسابرسی، جمع‌آوری و تجزیه و تحلیل شواهد (شامل حسابرسی برآوردها و ارزش منصفانه)، تنظیم خلاصه نکات و تنظیم گزارش حسابرسی را به صورت گام‌به‌گام، با رویکرد حسابرسی مبتنی بر ریسک و منطبق با آخرین استانداردهای حسابرسی تبیین کند، ضروری به نظر می‌رسد؛ به گونه‌ای که دانشجو بتواند نحوه‌ی برقراری ارتباط بین مدل ریسک حسابرسی، برآورد خطر در سطح صورت‌های مالی، برآورد خطر در سطح ادعاهای مختلف در اجزای صورت‌های مالی، به کارگیری مفهوم اهمیت و خطر (از مرحله‌ی برنامه‌ریزی تا صدور گزارش)، نمونه‌گیری (تعداد نمونه و نحوه تحلیل نتایج آزمون‌ها) و سایر اجزای فرایند حسابرسی را فراگیرد و همچنین مسئولیت‌های حسابرسی در خصوص کار کارشناس و حسابرسان بخش تبیین گردد. برخی کتاب‌های موجود مرتبط با درس عبارتند از:

• دستورالعمل حسابرسی بنگاه‌های متوسط و بزرگ، ترجمه عباس ارباب‌سلیمانی، مسعود عزیزخانی، جامعه حسابداران رسمی

• دستورالعمل حسابرسی نشریه ۱۵۰ سازمان حسابرسی

• بازرسی قانونی و گزارشات حسابرسی، ویراستار: سیده‌طیبه حسینی، ناشر اندیشه عصر

• حسابرسی مبتنی بر ریسک با رویکردی نوین و عملیاتی (مدل پیاده‌سازی عملیاتی حسابرسی مبتنی بر ریسک)، مسعود شاهوردی؛ حمیدرضا کردلوئی؛ میرفیض فلاح‌شمس، ناشر هوشمند تدبیر

• دستورالعمل رسیدگی و حسابرسی مستقل صورت‌های مالی جامعه حسابداران رسمی

• راهنمای اجرای حسابرسی صورت‌های مالی، بر مبنای ریسک، شهریار دیلم‌صالحی؛ محمد علی‌محمدی؛ سوگل دیلم‌صالحی، ناشر کیومرث

• روش‌های تحلیلی و استانداردهای حسابداری و حسابرسی، گردآورنده: فرشاد گنجی، ناشر ندای کارآفرین

• گزارشگری در حسابرسی، محمد اسمعیلی، ناشر متخصصان

• چرایی و چگونگی حسابرسی (حسابرسی به زبان ساده)،

که معمولاً در متون درسی کم‌تر می‌توان مصادیقی از آن را مشاهده کرد می‌آموزد.

هدف رفتاری: دانشجو پس از مطالعه‌ی این درس باید بتواند برخی از موارد خاصی که در حرفه رخ داده و راه‌حل‌های آن را توضیح دهد، حسابرسی مالیاتی، حسابرسی بیمه، حسابرسی بانک‌ها و حسابرسی شرکت‌های بیمه و حسابرسی پروژه‌ها را تشریح کند. در این درس تأکید بر طرح و بررسی موارد خاص (افته‌کاوی) خواهد بود که در آن به مسائل روز حسابرسی در ایران توجه ویژه می‌گردد.

سرفصل مطالب درس بررسی موارد خاص در حسابرسی (افته‌کاوی)

- موارد خاص رخ داده در حرفه
- حسابرسی مالیاتی و بیمه‌ی تأمین اجتماعی
- حسابرسی بانک‌ها
- حسابرسی شرکت‌های بیمه
- سایر حسابرسی ویژه

منابع اعلام‌شده در برنامه‌ی درسی مصوب وزارت عتف:

- برخی از موارد خاص استانداردهای حسابرسی
- استفاده از موارد خاص واقعی رخ داده در حرفه
- استفاده از مقاله‌های منتشر شده در زمینه‌ی موضوع‌های

مورد بحث در این درس

توصیه‌ی پژوهشگران:

در این درس اگر چه با گذر زمان موضوعات جدید و نوظهوری بروز می‌کند که باید به آن‌ها نیز در کنار کتاب پرداخته شود، اما تدوین کتابی که با رویکرد آموزشی به تحلیل و واکاوی موارد خاص بپردازد و اطمینان نسبی را در خصوص پوشش حداقل انتظارات با توجه به شرایط حاکم بر بازارهای مالی و حرفه‌ی حسابرسی کشور فراهم نماید، مناسب به نظر می‌رسد. از جمله مواردی که با توجه به نیاز محیط واقعی متناسب با سرفصل‌های درس پرداختن به آن‌ها ضروری به نظر می‌رسد به شرح زیر است:

- موارد خاص مرتبط با حسابرسی بانک‌ها، هلدینگ‌ها، شرکت‌های بیمه، انواع نهادهای مالی نظیر صندوق‌های سرمایه‌گذاری، سب‌گردان‌ها و ... هم از منظر ارزیابی ریسک‌ها، ارزیابی اثربخشی کنترل‌های داخلی و روش‌های رسیدگی، و هم از منظر الزامات خاص مرتبط با موضوع فعالیت و انتظارات نهادهای ناظر و ذی‌نفعان

- موردکاوی تقلب‌ها و واکاوی موضوعات بااهمیتی که در حرفه رخ داده است، شامل ابعاد مختلف و زمینه‌های آن؛ نظیر ماجراهای انرون، زیراکس، و ... یا موارد داخلی

- حسابرسی مالیاتی و حسابرسی بیمه

- گزارش‌های خاص حسابرسی مستقل و نظرات کمیته‌ی فنی سازمان حسابرسی و جامعه‌ی حسابداران رسمی ایران

چارلز بی. هال محمد سلیمانی، مؤسسه آموزشی تألیفی ارشدان

• علت و چگونگی حسابرسی مترجم: نیما غیاثوند؛ چارلز بی. هال نشر رهام اندیشه

• برنامه‌های حسابرسی (با رویکرد عملیاتی)، بهناز طاهری، ناشر: کیومرث

• شناخت مسئولیت‌های حسابرسان در حسابرسی صورت‌های مالی گروه، مترجمان: وحید منتی، علی محمد گرگانی، ناشر: مرکز آموزش حسابداران خبره

• تردید حرفه‌ای در حسابرسی، محمدرضا مهربان‌پور، نظام‌الدین رحیمیان، مهناز آهنگری. ناشر: مؤسسه چاپ و انتشارات دانشگاه تهران

• تجربه و تحلیل داده‌های حسابرسی، نظام‌الدین رحیمیان، شهاب باقری‌تبار، ناشر: کیومرث

بررسی موارد خاص در حسابرسی (افته‌کاوی)

هدف درس بررسی موارد خاص در حسابرسی (افته‌کاوی)

هدف کلی: در این درس دانشجو مسائل و موضوع‌های خاصی که در حسابرسی و در حرفه و عمل رخ می‌دهند

• کنترل‌های خود ارزیابی
• ارزیابی فعالیت واحد حسابرسی داخلی
• حسابرسی قراردادهای و فعالیت‌های خرید
• حسابرسی عملیات و مدیریت منابع
• حسابرسی بازاریابی و فروش
• حسابرسی عملیات توزیع
• حسابرسی منابع انسانی
• حسابرسی عملیات تحقیق و توسعه
• حسابرسی اوراق بهادار
• حسابرسی مسئولیت‌های اجتماعی و مسئولیت‌های مورد تأکید در اسلام
• حسابرسی فعالیت‌های مالی و حسابداری
• گزارشگری و پیگیری

منابع اعلام‌شده در برنامه‌ی درسی مصوب وزارت

عتف:

- «حسابرسی عملیاتی»، «چالش‌های حسابرسی عملیاتی»، یحیی حساس یگانه، مجله حسابدار شماره ۱۶۰ و ۱۶۱
- نشریه شماره ۱۴۹ سازمان حسابرسی، راهنمای جامع حسابرسی عملیاتی، مهیمنی و عبدالله پور
- Operational auditing Handbook, Auditing Business & IT Processes, Andrew Chambers & Graham Rand, (2414), John Wiley & Sons.

توصیه‌ی پژوهشگران

براساس سرفصل مصوب وزارت عتف این درس با درس حسابرسی عملکرد در یک سرفصل ارائه شده است که به‌نظر می‌رسد با توجه به محتوا و نحوه‌ی ارائه‌ی سرفصل، دانشگاه‌ها یکی را انتخاب می‌نمایند. ضمن این‌که مناسب‌تر است مباحث مربوط به حسابرسی داخلی به درس مربوط منتقل شود. در این خصوص کتاب‌های متعددی منتشر شده است و لذا به نظر می‌رسد اولویت با تدوین کتاب برای سایر دروس است. برخی کتاب‌های موجود با این عنوان به شرح زیر است:

- آشنایی با حسابرسی عملیاتی، کسلر و کراکت، ترجمه دکتر حسین کثیری و سیاوش نامنی
- حسابرسی عملیاتی اصول و تکنیک‌هایی برای دنیای در حال تغییر، تألیف هرنان مرداک، ترجمه نظام‌الدین رحیمیان، وحید منتی و محمد غواصی کناری نشر کیومرث
- حسابرسی عملیاتی از تئوری تا عمل، فرزاد حاجی‌عظیمی؛

- قوانین و مقررات خاص ناظر بر حرفه نظیر مقررات بورس برای مؤسسات حسابرسی، قانون SOX

برخی کتاب‌های موجود مرتبط با این عنوان عبارتند از:

• بررسی موارد خاص در حسابرسی، رضا جامعی، ناشر: گلگشت

• بررسی موارد خاص افته‌ها در گزارش حسابرسی، نویسنده:

ابراهیم وحیدی‌الیزائی

• بررسی موارد خاص در حسابرسی، هوشمند اسحاقی

شربانی، نشر آکادمیک

• تقلب در صورت‌های مالی: جلوگیری و کشف، تألیف ذبیح

الله رضایی، علی رحمانی، وحید منتی، ناشر: دانشگاه الزهرا

• حسابرسی فرهنگ ریسک: یک راهنمای کاربردی، الیزابت

شیدی، نشر حسابدار

• حسابرسی اجتماعی، نادر نوری‌خواه، نشر سنجش و دانش

• حسابرسی تقلب و حسابداری قضایی، نویسندگان تامی

سینگلتون، آرون سینگلتون؛ مترجم محسن رشیدی؛

ویراستار عصمت دریکوند، ناشر: دانشگاه لرستان

• نمونه‌هایی از تقلب و رفتارهای غیر اخلاقی در شرکت‌های

بزرگ جهان: مطالعات موردی در اخلاق، تقلب و راهبری

شرکتی، بیتا مشایخی، عالمه یزدانیان، الهام جمالی، شرکت

چاپ و نشر بازرگانی

حسابرسی عملیاتی

هدف درس حسابرسی عملیاتی

هدف کلی: در این درس دانشجوی، حسابرسی عملیاتی، بسط و تکامل آن، کاربردها و نحوه‌ی انجام آن را می‌آموزد.

هدف رفتاری: پس از مطالعه این درس دانشجو باید بتواند، حسابرسی عملیاتی، مفاهیم حاکمیت شرکتی، کنترل‌های داخلی و ارزیابی آن را تبیین کند و برنامه‌ریزی، اجرا و گزارشگری آن را توضیح دهد.

سرفصل مطالب درس حسابرسی عملیاتی

• حسابرسی عملیاتی چیست
• رویکردهای حسابرسی عملیاتی
• فرایند حاکمیت شرکتی
• فرایند مدیریت ریسک
• فرایند کنترل‌های داخلی
• بررسی محیط کنترلی
• بررسی کنترل‌های مالی حاکم بر گزارشگری مالی
• کسب‌وکار روش‌های مدیریت و تأثیر آن کنترل‌ها بر حسابرسی

• مشخصات یک گزارش مناسب و مفید
• نحوه توزیع گزارش حسابرسی عملکرد
• پیگیری

منابع اعلام شده در برنامه‌ی درسی مصوب وزات عتف:

- حسابرسی عملکرد مدیریت، رضا شباهنگ، نشریه‌ی ۹۸ سازمان حسابرسی
- رهنمودهای اجرای استانداردهای حسابرسی عملکرد، دیوان محاسبات، هادی فاوچی
- “Performance Auditing Standards” INTOSAI (International Organization of Supreme Audit Intuitions)

توصیه‌ی پژوهشگران

- براساس سرفصل مصوب وزارت عتف این درس با درس حسابرسی عملیاتی در یک سرفصل ارائه شده است که به نظر می‌رسد با توجه به محتوا و نحوه‌ی ارائه‌ی سرفصل‌ها، دانشگاه‌ها یکی را انتخاب می‌نمایند. منابع دیگر موجود با عنوان این درس عبارتند از:
- کنترل‌های مالی داخلی در نهادهای بخش عمومی ایران (یک بررسی تطبیقی)، جعفر باباجانی، ناشر: دانشگاه علامه طباطبایی
- حسابداری و حسابرسی بخش عمومی، جعفر باباجانی، ناشر: دانشگاه علامه طباطبایی
- حسابرسی عملکرد، ساسان مبینی، محمدرضا الماسی، ناشر: تخت جمشید
- حسابرسی عملکرد، حسین احمدپور، پیام همتی، رحیم عدالت‌خواه، ناشر: سخن گستر
- مدیریت راهبردی حسابرسی عملکرد (رویکرد پژوهشی)، امیرحسین باوفا، نشر نور علم

حسابرسی داخلی

هدف درس حسابرسی داخلی

هدف کلی: در این درس دانشجوی تحولات و مفاهیم حسابرسی داخلی نوین، حاکمیت شرکتی، نقش‌های حسابرسی داخلی در سازمان، رویکردها و خدمات حسابرسی داخلی را می‌آموزد.

هدف رفتاری: پس از مطالعه‌ی این درس دانشجو باید بتواند تحولات و مفاهیم حسابرسی داخلی، حاکمیت شرکتی، نقش حسابرسان داخلی در سازمان را تبیین کند. رویکردهای حسابرسی داخلی را تشریح نماید. خدمات مختلف حسابرسان داخلی را توضیح دهد. استانداردهای حرفه‌ای مربوطه و کاربرد آنها را بیان کند.

سرفصل مطالب درس حسابرسی داخلی

علی گودرز تله‌جودی؛ علی ابراهیمی کردلر، نشر ترمه

- حسابرسی عملیاتی، رضا معروف، نشر دانش‌پذیر
- حسابرسی عملیاتی (رویکردها، فرایندها و استانداردها) / گردآورندگان مصطفی زنگی‌آبادی، الهه خدامرادی. ناشر: آپریس

حسابرسی عملکرد (برای دیوان محاسبات و بخش عمومی)

هدف درس حسابرسی عملکرد

هدف کلی: در این درس دانشجو، حسابرسی عملکرد (برای دیوان محاسبات و بخش عمومی)، بسط و تکامل آن، کاربردها و نحوه‌ی انجام آن را می‌آموزد.

هدف رفتاری: پس از مطالعه‌ی این درس دانشجو باید بتواند، حسابرسی عملکرد (برای دیوان محاسبات و بخش عمومی)، مفاهیم حاکمیت شرکتی، کنترل‌های داخلی و ارزیابی آن را تبیین کند و برنامه‌ریزی، اجرا و گزارشگری آن را توضیح دهد.

سرفصل مطالب درس حسابرسی عملکرد

• حسابرسی عملکرد چیست
• حسابرسی عملکرد و استانداردهای حسابرسی INTOSAI
• ویژگی خاص حسابرسی عملکرد
• مبانی اساسی حسابرسی عملکرد
• پرسش‌های اساسی حسابرسی عملکرد
• مفاهیم اثربخشی و کارایی و صرفه اقتصادی
• تأثیر مدیریت بخش عمومی بر حسابرسی عملکرد
• ارتباط حسابرسی عملکرد با سنجش عملکرد و ارزیابی برنامه
• تمایز بین رویکردها و اهداف
• کاربرد اصول حسابرسی دولتی در حسابرسی عملکرد
• ملاحظات که در گردآوری داده‌ها باید مد نظر قرار گیرد
• الزامات عمومی حسابرسی عملکرد
• مراقبت‌های حرفه‌ای با اهمیت
• مراحل کلی چرخه‌ی حسابرسی عملکرد
• تدوین طرح کلی و الزامات برنامه‌ریزی راهبردی
• ویژگی‌های فرایند اصلی
• ویژگی شواهد و یافته‌های حسابرسی عملکرد
• نکات با اهمیت در تحلیل داده‌ها و نتیجه‌گیری
• دلایل تأکید بر گزارش نهایی

- تحولات حسابرسي داخلي
- مفاهيم حسابرسي داخلي نوين و ارزش افزا
- گسترش مفهوم حاکميت شرکتي
- نقش کمیته‌ی حسابرسي
- مدیریت ريسک
- تبیین نقش حسابرسي داخلي در سازمان
- نقش ارزش افزاي حسابرسي داخلي
- رویکردهای حسابرسي داخلي
- رویکرد مبتنی بر مدل ريسک
- خدمات مشاوره، رعایت و اطمینان بخشی
- تقلب و سوء جریان
- سیستم‌های اطلاعاتی
- استانداردهای حرفه‌ای حسابرسي داخلي
- شایستگی و صلاحیت حرفه‌ای حسابرسان داخلي
- فرایند حسابرسي داخلي، راهبرد (استراتژی) مبتنی بر ريسک
- برنامه‌ريزی و عملیات میدانی
- جمع‌آوری شواهد
- گزارشگری و پیگیری

منابع اعلام شده در برنامه‌ی درسی مصوب وزارت عتف:

- حسابرسي داخلي اثربخش، علی کمالی زارع و عباس ارباب سلیمانی، نشریه شماره ۱۷۴ سازمان حسابرسي
- Internal Auditor K.H. Spencer Pickett, (2004), John Wiley & Sons, 1nc.
- Code Of Ethics and International Standards For The Professional Practice Of Internal Auditing, Institute Of Internal Auditors, (2004), IIA.

توصیه‌ی پژوهشگران

- با توجه به منابع متعدد موجود، به نظر می‌رسد اولویت تدوین منبع با دروس دیگر است و در این زمینه پوشش الزامات سازمان بورس و اوراق بهادار نظیر دستورالعمل کنترل‌های داخلی، منشور کمیته‌ی حسابرسي، منشور فعالیت حسابرسي داخلي، استانداردهای بین‌المللی حسابرسي داخلي، ارائه‌ی نمونه‌های واقعی مستندسازی کنترل‌ها از طریق کاربرگ‌ها و گزارش‌های حسابرسي داخلي توصیه می‌شود. برخی منابع موجود در این زمینه به شرح زیر است:
- راهنمای جامع حسابرسي داخلي و عملیاتی (چارچوب فرایندهای یکپارچه)، حمیدرضا ارجمندی، ناشر: معین
- حسابرسي داخلي، بیتا مشایخی و ساسان مهرانی، انتشارات دانشگاه تهران.
- حسابرسي داخلي، خدمات اطمینان بخش و مشاوره ترجمه دکتر حسین کثیری، بهمن زندیه و علی کمالی زارع.

- حسابرسي داخلي جلد اول، نقش حسابرسي داخلي در راهبري شرکتي، ريسک و کنترل، مؤلف امير پوريانسنب و شاهين احمدي.
- راهنمای ارزیابی کنترل‌های داخلی حاکم بر گزارشگری مالی اثر محسن غلامرضایی، منصور مافی انتشارات ترمه.
- حسابرسي داخلي ارتقا و حفاظت ارزش سازمانی، مترجم: زهرا کثیری؛ مترجم: حسین کثیری، انتشارات کیومرث
- حسابرسي داخلي: ارزیابی ريسک، راهبري و کنترل حاوی دستورالعمل شناسایی ريسک و مدل ارزیابی و رتبه‌بندی عوامل ريسک، عظیم رهنوردواقف، انتشارات آدینه گل‌مهر
- مشاوران قابل اعتماد: ویژگی‌های کلیدی حسابرسان داخلي برجسته، ریچارداف. چیمبرز؛ مترجم: حسین کثیری؛ زهرا کثیری، انتشارات کیومرث
- حسابرسي داخلي؛ رهنمودی برای حسابرسان تازه‌کار، دیوید گالووی؛ مترجم: مهرداد معززی‌راد؛ مترجم: غزاله تیما، انتشارات ترمه
- تأثیرات چارچوب بین‌المللی IPPF بر اثربخشی حسابرسي داخلي شرکتهای بورسي، مجید تاجیک‌جلایری، انتشارات استیناف
- ابعاد رفتاری حسابرسي داخلي: راهنمای کاربردی روابط

جعفری خوشه مهر، انتشارات کیومرث

- حسابرسی داخلی و حسابرسی‌های سری: حسابرسی کشف
- تقلب با استفاده از امکانات نرم‌افزار کامپیوتری (CAATT) و
- تکنیک‌های حسابرسی، شان عقیلی، مترجم: ملیحه حیدری،
- رضا یوسفی، انتشارات کیومرث
- موضوعات داغ حسابرسی داخلی فناوری اطلاعات (به
- همراه وظایف حسابرسان داخلی)، مهدی نوروزی، مرتضی
- اسدالهی مجرد، انتشارات طلوع مجد
- تأثیر کوبیت بر حسابرسی داخلی، مینا نقدعلی، انتشارات
- دانش پژوهان شریف‌یار
- رهنمودهای به‌کارگیری چارچوب بین‌الملل اجرای
- حرفه‌ای حسابرسی داخلی، جامعه حسابداران رسمی ایران
- گزارش‌های حسابرسی داخلی، نظام‌الدین رحیمیان.
- انتشارات کیومرث
- گزارش حسابرسی داخلی و اطلاعات در بنگاه‌های
- اقتصادی، اردلان دهقان، انتشارات شریف‌زاده
- اصول نگارش گزارش در حسابرسی داخلی، سالی کاتلر،
- ترجمه: وحید منتی، غزاله زرین‌فر. مرکز آموزش حسابداران
- خبره

حرفه‌ای در حسابرسی داخلی، مورتیمر دیتنهوفر؛ سری‌دار
رامامورتی؛ داگلاس زیگنفس؛ لوک ایوانز؛ مترجم: مهرداد
معزیزاد؛ محمدصفا دهقان، انتشارات ترمه

• اهمیت نظارت داخلی: مقدمه‌ای بر حسابرسی داخلی،
مترجم: منصور گرکز؛ امیر ابراهیم‌زاده؛ محسن تنانی، انتشارات
فکر سبز

• حسابرسی داخلی با رویکرد سیستم‌سازی مالی: ویژه‌ی
کسب‌وکارهای کوچک و متوسط، یاسر نادری، انتشارات ترمه
• حسابرسی داخلی با رویکرد فرهنگ ریسک، فرزاد
پویان‌فر، فرزاد محمودی، انتشارات آفتاب گیتی
• حسابرسی داخلی با رویکرد نوین، مهدی
علی‌نژادساروکلانی، صابر رسولی، علی فرهادی، الهه رگنیان،
انتشارات ترمه

• حسابرسی داخلی حرفه‌ای از تئوری تا عمل، سعید شهرآ،
عبداله صلاحی شیره‌جینی، انتشارات کیومرث
• حسابرسی داخلی، جابر جلالی، ابراهیم داودی، عفت
قوی‌دل، ویراستار: مهناز نوجوان، انتشارات هاتف
• حسابرسی داخلی، سیدمهرداد حسینی، احمدصادق
سلطانی‌نژاد، بابک خرقانی، انتشارات سخن‌گستر
• شاخص‌های کلیدی عملکرد حسابرسی داخلی، اشرف

اصول و مبانی حسابرسی اسلامی

هدف درس اصول و مبانی حسابرسی اسلامی

هدف کلی: در این درس دانشجو اصول و مبانی حسابرسی مورد نظر اسلام جهت تئوری پردازی را می آموزد.

هدف رفتاری: پس از مطالعه این درس دانشجو باید بتواند عناصر اصلی حسابرسی اسلامی، ضرورت حسابرسی از دیدگاه قرآن کریم و از منظر روایات اهل بیت را تبیین کند. اهداف حسابرسی از دیدگاه اسلام، شرایط حسابرسان در اسلام و استانداردهای حسابرسی اسلامی را تشریح کند.

سرفصل مطالب درس

• عناصر اصلی حسابرسی اسلامی؛ نظام بینشی، نظام ارزشی اسلام و نظام رفتاری اسلامی (عقاید اسلامی، اخلاق اسلامی و رفتار اسلامی)

• ضرورت حسابرسی از دیدگاه قرآن کریم؛ طرح و بررسی آیات سوره آل عمران (آیه های شماره ۱۷ و ۱۹۹)، سوره رعد (آیه شماره ۱۴)، سوره ابراهیم (آیه شماره ۵۱)، سوره نور (آیه شماره ۳۹) سوره مؤمن (آیه شماره ۱۷)، سوره انبیاء (آیه شماره ۵۱)، سوره ص (آیه شماره ۵۳)، سوره انشقاق (آیه شماره ۸) سوره حجر (آیه های شماره ۹۲ و ۹۳)، سوره نحل (آیه شماره ۹۳)، سوره اعراف (آیه شماره ۷)، سوره توبه (آیه شماره ۱۲۷) و سوره غاشیه (آیه های شماره ۲۵ و ۲۶)

• ضرورت حسابرسی از منظر روایات اهل بیت؛ (نهج البلاغه، خطبه های ۵۳ و ۸۸) (وسائل الشیعه، حر عاملی، ۱۳۷۶)

• اهداف از حسابرسی از دیدگاه اسلام؛ تحقق عدالت اقتصادی و اجتماعی، حفظ بیت المال مسلمین، حفظ حقوق مسلمین، پاسخ گویی به افکار عمومی، تشویق درست کاران، نجات در صداقت، شفافیت اطلاعات مالی

• شرایط حسابرسان در اسلام؛ استقلال رأی حسابرسان، دانش و تجربه حسابرسان، مراقبت و دقت حرفه ای، استانداردهای حسابرسی اسلامی؛ رعایت شریعت (واجبات و محرمات، مستحبات و مکروهات)، مسئولیت های اجتماعی، کارایی و بهره وری، رعایت مصالح جامعه اسلامی، حفظ اسرار حاکمیتی، انصاف، استحکام، درست کاری، امانت داری

• چالش های حسابرسی اسلامی در ایران؛ عدم تدوین شاخص های حسابرسی اسلامی مورد نیاز در حوزه های مختلف تدوین نشدن مدل های اجرایی اسلامی در حوزه های مختلف

• مقایسه مدل حسابرسی رایج با مدل حسابرسی اسلامی

• مروری بر حسابرسی مالییه اسلامی

منابع اعلام شده در برنامه درسی مصوب وزارت عتف:

• الحیات، محمدرضا حکیمی و دیگران، مترجم احمد آرام،

نشر فرهنگ اسلامی

• بولو، قاسم، مجله ای حسابدار رسمی، شماره ۳

- جمعی از مؤلفین، مبانی اندیشه ای اسلامی، ج ۳، قم، مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی (ره)
- سازمان حسابداری و حسابرسی مؤسسات مالی اسلامی. ۱۹۹۹. استانداردهای حسابداری مؤسسات مالی اسلامی.
- سازمان حسابرسی (نشریه ۱۶۴)، ترجمه علی اکبر جابری.
- عاملی، حر، وسایل الشیعه، مؤسسه آل البیت
- قرآن کریم، سازمان تبلیغات اسلامی، افست
- مصباح یزدی، محمدتقی، پیش نیازهای مدیریت اسلامی، قم، مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی (ره)
- نهج البلاغه، فیض الاسلام
- نهج الفصاحه، ترجمه ابوالقاسم پاینده، نشر فرهنگ

اسلامی

• EDWARD ELGAR PUB, Ros Haniffa, Mohammad Hudaib, Handbook of Islamic Auditing and Corporate Governance - Edward Elgar Pub,

• Haniffa, R., and M. Hudaib. "A theoretical framework for the development of the Islamic perspective of accounting." Accounting, Commerce and Finance: The Islamic Perspective Journal 1:1 1-21.

• El-Gamal, M. Islamic Finance: Law, Economics and Practice. Cambridge, UK: Cambridge University Press,.

• Sultan, S. A. M. A , Mini Guide to Shari'ah Audit for Islamic Financial Institutions: A Primer. Kuala Lumpur, Malaysia: CERT Publications

توصیه های پژوهشگران

در خصوص این درس با سرفصل های تعریف شده، منبع کافی و مناسب وجود ندارد و به نظر می رسد با توجه به اختیاری بودن درس، در دانشگاه ها نیز اغلب تدریس نشده است؛ بنابراین تدوین کتاب مناسب در این خصوص امری ضروریست. شایان ذکر است تدوین چنین کتابی نیازمند مطالعه و درک عمیق از مبانی اسلامی و حسابرسی، و مستلزم اجرای یک پروژه ای بین رشته ای است.

منابع

در این نوشتار آخرین برنامه های درسی مصوب وزارت علوم، تحقیقات و فناوری، از سایت رسمی وزارت به آدرس www.msrt.ir استخراج شده و عناوین کتاب ها عمدتاً از سایت های کتابیران www.ketabiran.ir و شبکه ای جامع کتاب گیسوم www.gisoom.com و سایر سایت های مرجع کتب دانشگاهی استخراج شده است.